

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

Г.Я.Касьяненко
« 30 » серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Географія Сумської області

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

« 30 » серпня 2019 р.

Голова _____
(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Данильченко Олена Сергіївна кандидат географічних наук, старший викладач кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від _____ 29 серпня _____ 2019 року.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії Корнус О. Г., к.г.н., доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Вибіркова
		Рік підготовки:
4-й		
Семестр		
7-й		
Лекції		
26 год.		
Практичні, семінарські		
-		
Лабораторні		
24 год.		
Самостійна робота		
96 год.		
Консультації		
4 год.		
Вид контролю: залік		
Загальна кількість годин - 150		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Географія Сумської області» є сформулювати у студентів знання про рідний край як природну та суспільно-географічну систему. Головні завдання навчальної дисципліни: набуття навичок географічного вивчення своєї місцевості, вияснити історію заселення та дослідження рідного краю, вивчити природні умови та ресурси Сумської області, розглянути демографічну ситуацію, особливості розміщення населення, специфіку зайнятості населення, розкрити особливості розвитку промисловості та сільського господарства Сумської області на сучасному етапі, висвітлити основні екологічні проблеми регіону.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні **знати**:

- історію заселення території області, її політико-адміністративний устрій;
- природні умови та ресурси, включаючи геологічну будову, рельєф, корисні копалини, кліматичні умови, внутрішні води, рослинний та тваринний світ;
- демографічну ситуацію, особливості розміщення населення, специфіку зайнятості населення;
- структуру господарського комплексу, особливості галузевої та територіальної структури галузей промисловості, сільськогосподарського виробництва;
- екологічну ситуацію в області, природно-заповідний фонд.

вміти:

- аналізувати літературні, картографічні й статистичні дані про природу, населення, господарство, історію й культуру рідного краю;
- самостійно збирати й обробляти первинні красназавчі матеріали в географічних подорожах, красназавчих експедиціях;
- формулювати найбільш важливі регіональні географічні проблеми й визначати шляхи їх розв'язку.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно та послідовно відповідати на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент не має утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, демонструє володіння різноманітними навичками і прийомами роботи з фізичною картою та іншими тематичними картами; знає основні риси геологічної будови, рельєфу, клімату, ландшафтів, господарства та населення Сумської області; визначає фізико-географічне положення регіону, основні етапи розвитку природи, рельєф та корисні копалини, кліматичні умови; характеризує внутрішні води, ґрунтовий покрив, тваринний світ і рослинність, ландшафти, населення та господарство регіону, пояснює причини відмінностей, характерні особливості ґрунтово-рослинного покриву та ландшафтів, екологічні проблеми та природно-заповідні території регіону;
82-89	виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент має незначні утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, правильно застосовує теоретичні географічні знання при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання; допускається несуттєвих неточностей;
74-81	виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять несуттєві неточності, за вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; при цьому студент має утруднень з відповіддю на видозмінені завдання, що викликає у студента деякі утруднення;
64-73	виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабке застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач; студент має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його деталей; допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу, а також відчуває утруднення при застосуванні правил, методів, принципів, законів у конкретних ситуаціях; допускає помилки у відповіді, але володіє необхідними знаннями для їх подолання під керівництвом викладача;
60-63	виставляється за слабкі знання навчального матеріалу репродуктивного рівня, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладення за слабке застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач, допускає грубі помилки;
35-59	виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач;
1-34	оцінка "незадовільно" з обов'язковим повторним вивченням (навчальної дисципліни (00-34 балів) виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися при розв'язанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

Розподіл балів

Поточний контроль												Разом	Сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2									
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 2.5	Т 2.6	Т 2.7	Т 2.8		
Поточний контроль												60	100
5			30	5	5	2	3	5		5			
Контроль самостійної роботи												40	
	5	5	5	3	3	3	3	3	3	3	4		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	
60 - 63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: залік, контрольні роботи (тести), есе, проект-презентації, індивідуальні завдання.

Питання для поточного контролю

Контрольна робота № 1

1. Назвіть рік утворення Сумської області: а) 1936 б) 1939 в) 1946 г) 1954
2. Де і коли були виявлені перші ознаки нафти у Дніпровсько-Донецькій западині
3. Наведіть приклад діапирових структур на території Сумської області _____
4. Назвіть тектонічні структури, що розміщені в межах регіону:
 I порядку _____
 II порядку _____
 III порядку _____
5. Якого періоду найдавніші породи виходять на денну поверхню регіону:
 а) палеоцену б) тріасу в) рифею г) девону д) карбону е) крейдяного

.....

Контрольна робота № 2

1. У якому році була зафіксована найбільша кількість населення Сумської області? а) 1936 б) 1939 в) 1946 г) 1954
2. Назвіть середні міста Сумської області: _____
3. Щороку області втрачає: а) 5000 осіб б) 20000 в) 15000 г) 25000 д) 10000
4. В якому році спостерігався найменший показник народжуваності _____ і який _____
5. В якому районі області частка різних національностей переважає над часткою українців:
а) Великописарівському б) Серединобудському в) Ямпільському г) Путивльському
д) Шосткинському
.....

Есе на тему «Характеристика родовищ корисних копалин».

Проект-презентація на тему: «Моя мала Батьківщина, як об'єкт рекреаційного призначення». Захист індивідуального проекту.

Індивідуальне завдання: Використовуючи запропонований план складіть характеристику річки свого населеного пункту.

Питання до заліку з навчальної дисципліни «Географія Сумської області»

1. Фізико-географічне положення Сумської області.
2. Історія заселення рідного краю.
3. Основні етапи історії геологічного розвитку Сумської області.
4. Тектонічні структури Сумської області.
5. Геологічна будова Сумської області.
6. Особливості четвертинних відкладів на території регіону.
7. Орографічна будова Сумської області.
8. Морфоскульптурні особливості території регіону.
9. Корисні копалини регіону.
10. Кліматотвірні чинники території області.
11. Циркуляційні процеси влітку та взимку на території області.
12. Термічний режим Сумської області.
13. Розподіл опадів по території області.
14. Небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища, які характерні для території області.
15. Річки області (кількість, тип живлення водний режим, морфометричні та кількісні характеристики).
16. Озера області (кількість, тип озер, розміри).
17. Штучні водойми регіону: кількість, розміри, типи.
18. Болота регіону та їх основні характеристики.
19. Підземних води області, їх характеристики та особливості залягання.
20. Основні типи ґрунтів Сумської області.
21. Рослинні угруповання характерні для мішанолісової та лісостепової зон регіону.
22. Ландшафтно-типологічна структура території Сумської області.
23. Схеми фізико-географічне районування Сумської області за Нешатаєвим Б.М. та Удовіченко В.В.
24. Загальна чисельність населення Сумської області та його розселення.
25. Природний рух населення регіону.
26. Міграційних рух населення регіону.
27. Статєво-вікова структура населення регіону.

28. Національний склад населення Сумської області.
29. Загальна характеристика промисловості Сумської області.
30. Паливна промисловість регіону.
31. Електроенергетика регіону.
32. Чорна та кольорова промисловість регіону.
33. Машинобудування та металообробка регіону.
34. Хімічна промисловість регіону.
35. Лісова та деревообробна промисловість регіону.
36. Легка промисловість регіону.
37. Харчова промисловість регіону.
38. Промислові вузли і центри регіону.
39. Енерговиробничі цикли регіону.
40. Загальна характеристика сільського господарства Сумської області.
41. Рослинництво Сумської області.
42. Тваринництво Сумської області.
43. Транспорт Сумської області.
44. Освітня система Сумської області.
45. Медичне обслуговування Сумської області.
46. Культурне обслуговування Сумської області.
47. Забруднення атмосферного повітря регіону.
48. Забруднення водних об'єктів регіону.
49. Забруднення ґрунтів Сумської області.
50. Утворення відходів на території регіону.
51. Радіаційне забруднення регіону.
52. Екологічна мережа Сумської області.
53. Природно-заповідні об'єкти області загальнодержавного значення.
54. Природно-заповідні об'єкти області місцевого значення.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тема 1.1. Географічне положення. Політико-адміністративний устрій. Фізико-, політико-, транспортно-еколого-географічне положення. Положення по відношенню до основних сировинних баз, ринків збуту, найбільших промислових вузлів України.

Тема 1.2. Історико-географічний нарис. Історія заселення. Область у часи Київської Русі, монголо-татарщини; у складі Московської держави; у період козаччини; в складі Російської імперії, Радянського Союзу, незалежної Української держави.

Тема 1.3. Історія географічних досліджень території рідного краю.

Тема 1.4. Природні умови та ресурси. Геологічна будова, рельєф та корисні копалини. Кліматичні умови. Внутрішні води. Найбільші річки та озера. Ґрунтово-рослинний покрив. Тваринний світ. Ландшафтна структура і фізико-географічне районування.

Розділ 2. ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тема 2.1. Населення. Динаміка чисельності, демографічна ситуація, статево-вікова структура населення. Національний склад жителів. Особливості розміщення населення. Міське та сільське розселення. Трудові ресурси та специфіка зайнятості населення. Культура і побут.

Тема 2.2. Господарський комплекс. Промисловість. Галузева структура. Зміни, що відбулися в останнє десятиліття. Характеристика тенденцій розвитку та розміщення галузей промисловості.

Тема 2.3. Агропромисловий комплекс

Тема 2.4. Транспорт і економічні зв'язки.

Тема 2.5. Невиробнича сфера.

Тема 2.6. Територіальна структура господарства: Промислові вузли, економічні мікрорайони, найбільші міста.

Тема 2.7. Екологічна ситуація. Забруднення довкілля шкідливими речовинами. Радіаційне забруднення. Природно-заповідний фонд області.

Тема 2.8. Топоніміка області та геральдика.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.
Розділ 1. Фізико-географічна характеристика Сумської області					
Тема 1.1. Географічне положення	5	1		2	2
Тема 1.2. Історико-географічний нарис. Історія заселення	11			1	10
Тема 1.3. Історія географічних досліджень території рідного краю	9	1			8
Тема 1.4. Природні умови та ресурси	31	12	10	1	8
Розділ 2. Економіко-географічна характеристика Сумської області					
Тема 2.1. Населення регіону	12	2	2		8
Тема 2.2. Господарський комплекс. Промисловість. Галузева структура	14	4	2		8
Тема 2.3. Агропромисловий комплекс	11	1	2		8
Тема 2.4. Транспорт і економічні зв'язки	11	1	2		8
Тема 2.5. Невиробнича сфера	10	1		1	8
Тема 2.6. Територіальна структура господарства	9	1			8
Тема 2.7. Екологічна ситуація регіону. Природно-заповідний фонд області	16	2	4		10
Тема 2.8. Топоніміка області та геральдика	11			1	10
Усього годин	150	26	24	4	96

Теми практичних (семінарських) занять

Виконання практичних робіт даною робочою програмою не передбачено.

5. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Географічне положення Сумської області.	2
2.	Історія геологічного розвитку території Сумської області. Основні тектонічні структури	2
3.	Особливості рельєфу Сумської області. Геоморфологічне районування. Корисні копалини	2
4.	Кліматичні умови Сумської області	2

5.	Внутрішні води Сумської області	2
6.	Ґрунтово-рослинний покрив та ландшафти Сумської області	2
7.	Населення Сумської області	2
8.	Промисловість Сумської області	2
9.	Сільське господарство та транспорт Сумської області	2
10.	Соціальна сфера Сумської області	2
11.	Забруднення навколишнього середовища Сумської області	2
12.	Природно-заповідний фонд Сумської області	2
	Усього годин	24

6. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Данильченко О. С. Річкові басейни Сумської області : геоекологічний аналіз : монографія. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 270 с.
2. Корнус А.О. Географія Сумської області: природа, населення, господарство / А.О. Корнус, І.В. Удовиченко, Г.Г. Леонтєва, В.В. Удовиченко, О.Г. Корнус / - Суми: ФОП Наталуха А.С., 2010. - 184 с.
3. Корнус А. О. Атлас сільського господарства Сумської області : географічний атлас / А. О. Корнус. Електр. Тест. Дані. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка; Сумський відділ Українського географічного товариства, 2019. 1 ел. опт. диск (CD-ROM).
4. Корнус А.О. Промисловість Сумської області (економіко-географічне дослідження) : монографія / А. О. Корнус, О. Г. Корнус – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 136 с.
5. Корнус А. О. Сільське господарство Сумської області (економіко-географічне дослідження) : монографія. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 100 с.

Додаткові:

1. Атлас Сумської області. – К.: Укргеодезкартографія, 1995. – 41 с.
2. Геоморфологічна будова Сумської області / А.О. Корнус, В.В. Чайка. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2006. – 34 с.
3. Леонтєва Г.Г. Сумський промисловий вузол. – Суми: Слобожанщина, 1996. – 64 с.
4. Природно-заповідний фонд Сумської області: Атлас-довідник. – К.: ТОВ «Українська Картографічна Група», 2016. – 94 с.
5. Сумська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина // Гол. ред. кол. І.В. Удовиченко. – К: Вид-во „Мапа”, 2006. – 20 с.
6. Соціально-економічне становище Сумської області за 2018 рік. Статистичний бюлетень. Суми: Гол. управління статистики у Сумській області, 2019. 61с.

Інтернет-ресурси:

1. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2018 році. <https://menr.gov.ua/news/31778.html>
2. Екологічний паспорт Сумської області станом на 01.01.2019 р. <http://www.menr.gov.ua>Охорона>protection/sumska>
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Сумській області. <http://sumy.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Головного управління Держгеокадастру у Сумській області. <http://sumska.land.gov.ua>